

TERVEYDEN- JA SAIRAANHOIDON KEHITYS MAASSAMME, MAAKUNNASSAMME JA RÄÄKKYLÄSSÄ

Vuosisatoja oli sosiaalisesti huollosi katsottavalla alueella sellainen työnjako, että köyhäinhoito kuului seurakunnalle (kirkolle) ja sairaanhoito kruunulle. Sairaalalaitoksen toiminta oli kuitenkin kauan kovin vähäistä ja koko sairaanhoitokysymys ei tullut pitäjänkokouksen piiriin ennen kuin 1700-luvun loppupuolella. Tällöin sairaan- tai terveydenhoidon alueella alkoi kaksi asiaa vaatia ratkaisuaan, nimittäin kätilökysymys ja rokotus. Tähän vaikutti suuri lapsikuolleisuus, äitien lapsivuodekuolemien yleisyys, sodat ja maailman laajuisesti ilmaantuneet joukkokuolemiin johtaneet kulkutaudit, rutot. Suomalaisten keskimääräinen elinikä 1600-1700-luvuilla oli kovin alhainen, vain noin 25 vuotta. Kansanomaisesti sanottuna kuolinsyy oli useasti mahanpuru, pääntauti, sydäntauti, keuhkotauti tai verensyöksy. Jos viisikymmppisenä menehtyi tuntemattomaan sairauteen, kuolinsyyinä useimmiten pidettiin vanhuudenheikkoutta.

Molempia asioita, rokotusta ja kätilöiden palkkaamista koetettiin ajaa valtiovallan taholta seurakuntien tehtäväksi ja pitäjänkokousten päätettäväksi. Vuosikymmenet pitäjänkokoukset vastustivat niin rokotustoiminnan aloittamista kuin kätilönkin palkkaamista.

Vuonna 1777 annettiin määräys, että jokaisen seurakunnan tuli hyväksyä kätilötoimen ohjesääntö ja jokaisessa seurakunnassa tuli olla kätilö. Vain harvat seurakunnat kuitenkin hyväksyivät ohjesäännön ja palkkasivat kätilön. 1800-luvun alusta rokotus yhdistettiin seurakunnan lukkarin tehtäviin ja lukkarille annettiin rokottajan koulutusta. Rokotustoiminta ei siitä kovin paljon lisääntynyt. Vasta 1850-luvulla seurakunnat alkoivat suhtautua myönteisimmin kätilöiden ottamiseen. Kätilöiden palkkaaminen yleistyi vasta vuonna 1859 annetun määräyksen jälkeen. Sen mukaan rokotus tuli kätilön tehtäväksi.

Ainoa terveydenhoidon viranomainen Kiteenkin seurakunnassa 1800-luvun alkuvuosikymmeninä oli pitäjän lukkari. Vuonna 1815 alkaneessa rokotuksessa Rääkkylän kappelissa oli mukana vain 26 lasta, kun Kiteen puolella rokotettujen lasten määrä oli peräti 413. Rokotettujen määrät olivat täysin epäsuhteessa alueitten asukaslukeihin. Asukkaiden määrä tuolloin oli Rääkkylän alueella n. 3.000 ja Kiteen alueella n. 9000. Lieneekö tilanne jatkunut vielä tällaisena Rääkkylän erotessa omaksi seurakunnaksi. Kuntakokous on nimittäin 10.5.1897 kunnallislautakunnan pyynnöstä ”valtuuttanut suntio J. Hirvosen toistaiseksi rokotustoimen aikana kuleksimaan rokottajan mukana ja perään katsomaan, että kaikki kunnan sisällä olevat lapset tulee aikanaan rokotetuksi ja rokotuksen laiminlyöneet vanhemmat toimittaa lailliseen edesvastuuseen. Tästä toimesta suntiolle maksetaan vuosipalkkaa 25 markkaa”.

Kun maassamme oli jälleen 1910-luvun puolessa välin laaja isorokkoepidemia, oli Rääkkylässäkin ryhdyttävä toimiin isorokon varalta. Asiakirjoista selviää, että kunnassa oli yksi sairashuone kulkutautien varalle. Se lienee ollut vaivaistalolla. Kunnallislautakunta päättää vuoden 1916 lokakuussa, että 10 paikan sairashuoneita on saatava kaksi lisää. Ryhdytään etsimään vuokrahuoneita sairashuoneiksi. Sellaiset saatiin Kiesvaarasta ja Sangenlahdesta,

jotka kunnostettiin ja kalustettiin. Samalla kuntalaisten rokotusta tehostettiin. Kunnallislautakunta päätti kokouksessaan 6.10.1916, että lautakunnan esimies (Voiniemen isäntä Onni Hirvonen) poliisin avustuksella valvoo rokotusta. Kunnallislautakunnan päätöksestä 10.1.1917 selvisi, että isorokko oli tullut Rääkkylään. Tartunta oli todettu Niemisessä. Kiesvaaran sairashuone avattiin. Asiakirjoista ei selviä, miten paljon isorokkoon rääkkyläläisiä tuolloin sairastui.

Kättilön virka perustetaan Rääkkylään 1889. Ensimmäinen kättilö oli Maria Kurki. Kuntakokouksen pöytäkirjoista ei kuitenkaan selviä, milloin hän tuli tehtävää hoitamaan.

Lääkäreitä ja sairaansijoja oli suurimmissa kaupungeissa jo 1700-luvulta lähtien. Ratkaiseva parannus maaseudun sairaanhoitoon tuli piirilääkärijärjestelmästä. Ensimmäinen piirilääkärin virka perustettiin Vaasaan jo vuonna 1749. Maakuntaamme virka saatiin vasta vuonna 1806, toimipaikkana oli Liperi. Ensimmäinen viranhoitaja oli ruotsalainen Anders Johan Carlsten. Tohmajärvelle piirilääkäri tuli vuonna 1857.

Tultaessa kuntakokousten aikaan, terveydenhoidon edistäminen tuli kuulumaan kuntakokouksen päätettäväksi. Kuntien tuli laatia terveydenhoito-ohjesääntö. Läänin kuvernööri oli useaan otteeseen kehottanut Rääkkylää hyväksymään ohjesäännön. Kuntakokous suhtautui asiaan torjuvasti. Vielä vuoden 1893 maaliskuun 4. päivän kuntakokous ilmoitti kuvernöörille, että ”Rääkkylä on harvaan asuttua ja että täältä puuttuu terveydelle vaarallisia teollisuuslaitoksia, jota paitsi pitäjän ollessa vesien ympäröimä terveydentila on pysynyt tyydyttävänä”. Kuitenkin kuvernööri jo päätöksellään 15.4.1893 määräsi 1.000 markan sakon uhalla kuntakokouksen hyväksymään terveydenhoito-ohjesäännön. Kokouksessaan 15.5.1893 kuntakokous valitsi kolmen miehen toimikunnan sääntöä tekemään. Toimikuntaan valitaan kauppias Pekka Neiglick, talollinen Antti Pakarinen Venturista ja talollinen Ville Sallinen Oravisalosta.

Kunnan keskusarkistosta toimikunnan laatimaa terveydenhoito-ohjesääntöä ei kuitenkaan löytynyt. Laitoin sanan kiertämään: mistähän tuo ohjesääntö saattaisi löytyä. Ja löytyihän se. Ohjesäännön yllättäen toimitti minulle opettaja Maija Vuorjoki. Ohjesääntö ei löytynyt Rääkkylästä, vaan Kiteen Koivikolta vanhaa rakennusta purettaessa. Nyt kappale ohjesääntöä on henkilökohtaisessa arkistossani, kuin myös kunnan arkistossakin. Mielenkiintoista luettavaa.

Tultaessa 1900-luvulle kunnanlääkärin virkoja alettiin perustaa suurempiin kuntiin. Kiteen ensimmäinen kunnanlääkäri Hannes Tikka valittiin virkaan vuonna 1904. Hannes Tikka ryhtyi käymään Rääkkylässä antamassa lääkäriapua aluksi kerran kuukaudessa, saaden palkkaa 400 markkaa vuodessa. Myöhemmin käyntikerrat lisättiin kahdeksi, vastaanotot olivat kirkonkylän lisäksi vuoroin Rasivaarassa ja Kompakalla. Vastaanottoaika oli kirkonkylällä kuntatalo yleisölle ja vaivaistalo kunnan potilaille. Tikan palkkakin korotettiin 1.000 markkaan vuodessa. Hannes Tikka hoiti rääkkyläläisiä aina vuoteen 1923 saakka. Vuonna 1921 hänen palkkansa korotettiin 3.000 markkaan vuodessa.

Omaa kunnanlääkäriä Rääkkylään puuhattiin jo vuonna 1908. Kuntakokous julisti paikan haettavaksi. Lääkärin tointa haki yksi henkilö, joka kuitenkin peruutti hakemuksensa. Kunnallislautakunta päätti vuonna 1911 julistaa lääkärin toimen jälleen haettavaksi. Tointa haki lääketieteen kandidaatti Eerik Almar, mutta hän ei ottanut tointa vastaan. Lääkärin

toimi julistettiin vielä haettavaksi vuosina 1912 ja 1913. Ilmeisesti virkaan ei ollut hakijoita, koska vuosiin pöytäkirjoissa ei puhuta asiasta.

Ilmeisesti ennen Hannes Tikan aikaa Rääkkylässä kävi Joensuun piirilääkärit. Tämä käy selville kuntakokouksen päätöksestä vuodelta 1894 (15.12.94 § 10), jossa on käsitelty piirilääkäri Kaarlo Bertel Nohströmin matkalaskua. Kuntakokous on kieltäytynyt maksamasta lääkärin matkalaskua höyrylaiva Ahdilla, koska oli katsonut, että huokeammallakin kyydillä Rääkkylään olisi päässyt.

HL Ahti liikennöi Joensuu-Savonlinna reitillä kolme kertaa viikossa vuosina 1890-1901. Myöhemmin, vuosina 1902-1910, reitillä Joensuu-Viipuri. Ahti oli rääkkyläläisten yleisimmin käyttämä laiva Joensuussa käydessään. Laivan omisti joensuulainen kauppias Petter Parviainen.

Piirilääkäreinä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Joensuussa toimivat Henrik Hällström 1858-1893, Kaarlo Bertel Nohström 1893-1903, Simo Fritiof Parviainen 1903-1912. Onni Osvald Ruuth 1913-1926 ja Eugen Rodas 1927-1936. Tohmajärvellä piirilääkäreinä toimivat Anders Gustaf Dommer 1863-1873 ja Matias Magnus Colonius 1874-1903 Onni Osvald Ruuth 1903-1914, Kaarlo Niskanen 1914-1922, Eugen Rodas 1922-1927, Juho Tikka 1928-1933, Eliel August Nesling 1934-1935.

Kansalaissodan jälkeen kuntakokouksessa 22.4.1919 päätettiin ryhtyä toimenpiteisiin kunnanlääkärin hankkimiseksi. Toimi julistettiin haettavaksi niin, että lääkäri tulisi toimeensa tulevan vuoden alusta. Lääkärin tulisi asua kirkonkylässä ja hänelle maksettaisiin palkkaa vuodessa 5.000 markkaa ja toistaiseksi kalliinpaikanlisää 1.000 markkaa. Lääkärin valintaa järjestämään ja hankkimaan valittiin toimikunta, johon tulivat maanviljelijät Onni Hirvonen ja Juho Turtiainen, pastori Robert Immonen ja opettaja P.V. Pekkarinen. Hakijoita toimeen ei nytkään ollut.

Jo ennen ensimmäisen kunnanlääkärin saantia kunnassa oli varauduttu kunnanlääkärin talon rakentamiseen. Vuoden 1921 kunnan talousarvioon varattiin 50.000 markan määräraha kunnanlääkärin asuntoa varten. Talousarviossa vuodelle 1922 varattiin määräraha kunnanlääkärin palkkaamiseen sekä lääkärintalon rakentamiseen 30.000 markkaa. Tuohon aikaan valtionapua saatiin kunnanlääkärin, kättilön ja rokottajan palkkaukseen. Lääkärintalo Koivuniemeen valmistui asuttavaan kuntoon vuoden 1921 lopulla, lopulliseen kuntoonsa ulkovuorauksineen ja maalauksineen vasta Ilmari Kohosen tullessa kunnanlääkäriksi vuonna 1928. Kun Rääkkylän telefoniyhdistys perustettiin vuonna 1925 ”lääkärin asunnolle laitetaan telefonijohto”.

Vuonna 1921 perustettiin kunnanlääkärin toimi, joka julistettiin haettavaksi. Hakijoita nytkään ei ollut. Valtuusto päätti korottaa lääkärin palkan 15.000 markkaan vuodessa ja julistaa paikan uudelleen haettavaksi. Nyt lääkärintointia hakivat seuraavat seitsemän lääkäriä: lääketieteen lis. Karl Sandbäg, Helsinki, lääketieteen- ja kirurgian tohtori Haarald Eglöf, Turku, lääketieteen lis. Mandi Kaarnakoski, Kangasniemi, lääketieteen kand. Henrik Cabriel Gröhn, Suojärvi, lääketieteen kand. Hiski Mikkonen, Helsinki, lääketieteen kand. K.J. Hurskainen, Helsinki ja lääketieteen kand. K. Vallin. Rääkkylän ensimmäiseksi kunnanlääkäriksi valitaan lääketieteen kand. Hiski Mikkonen ja hänen kieltäytymisen varalle lääketieteen kand. K.J. Hurskainen.

Hiski Mikkonen hoiti kunnanlääkärin virkaa vuoteen 1927 saakka. Hänen jälkeensä lääkäriksi tuli Yrjö Ilmari Kohonen vuonna 1928. Kunnanlääkäri Kohonen jäi eläkkeelle 15.8.1953. Virkavuotia Kohoselle Rääkkylässä kertyi 25. Pitkään virkauraan Rääkkylässä varmaan vaikutti se, että hänen vaimonsa oli Kauppalan tyttäriä, Eljaksen sisko.

Koivuniemen lääkärintalo 1930-luvulla. Kuva: Rääkkylä-Seura.

Ennen eläkkeelle siirtymistään Ilmari Kohonen sairasteli, mistä johtuen viranhoito oli epätydyttävää. Kunnanjohto neuvottelikin Kohosen kanssa hänen siirtymisestä eläkkeelle, mihin hän ei aluksi suostunut, jopa loukkaantui ”kunnanmiesten” toiminnasta. Kohosen sijaisena sairaslomien aikana kävi Tohmajärveltä lääketieteen lisensiaatti Inkeri Tanttu. Kohosen jätettyä erohakemuksensa kunnanlääkärin virka pantiin haettavaksi. Tantun lisäksi virkaa haki kaksi muuta laillistettua lääkäriä. Kunnanlääkäriksi valtuusto valitsi Inkeri Tantun ja hänen kieltäytymisensä varalle lääketieteen lisensiaatti Asser Kuisman. Kumpikaan ei ottanut virkaa vastaan.

Kunnanlääkärin virka oli jälleen haettavana. Hakijoita ei ollut. Kunnanlääkärin virkaan saatiin kuukaudeksi kahdeksi sijaislääkäreitä. Kesällä 1956 lääketieteen kandidaatti Arne-Veli Lågfors puolestaan hoiti kunnanlääkärin virkaa peräti kolme kuukautta 1.5.-31.7.1956.

Keväällä 1956 haettavana ollut virkaa haki kaksi laillistettua lääkäriä, Kalervo Mäkinen ja Erkki Askola. Kumpikaan ei kuitenkaan ottanut virkaa vastaan. Muistan, että Mäkinen tuli kunnanlääkäriksi Polvijärvelle. Olin itse tuolloin Polvijärven kunnantöimistössä kunnallis-harjoittelijana.

Lääkäri Kohonen perheineen 1930-luvun lopulla. Kuva: Rääkkylä-Seura.

Vuosina 1953-1962 Rääkkylässä sijaislääkäreinä ovat olleet ainakin seuraavat lääketieteen lisensiaatit tai kandidaatit: Paavo Porthan, Ulrik Litonius, Keijo Lehtonen, Tuomo Vuorisalo, Reijo Lehtonen, R. Miettinen, Aarne-Veli Lågfors, Reijo Harjula, Antti Bergholm, Eero Tiula, Annikki Lappalainen, Valtter Koistinen, Erkki Enkkelä, Valtter Kvist, Martti Väyrynen, Artturi Pulkkinen, Eero Jaakkola, Timo Martikainen, Pentti Rissanen ja Toivo Ruuskanen.

On ollut pitkiäkin aikoja, jolloin lääkäriä ei ole ollut ollenkaan.

Tilanne oli tullut sellaiseksi, ettei Rääkkylään saatu pysyvää kunnanlääkäriä ennen kuin lääkärin työskentely- ja asunto-olosuhteet parannetaan.

1950-luku, erityisesti sen loppuvuodet, olivat kunnanhallinnossa poikkeuksellisen riitaista aikaa. Kunnassa laadittiin pitkien valmistelujen jälkeen tulevien vuosien

rakennusinvestoinneista ohjelma, jota ensimmäisen kerran käsiteltiin valtuuston kokouksessa syyskuussa 1958. Tästä rakennusohjelmasta syntyi riita siitä, rakennetaanko tulevat uudet kunnalliset rakennukset kirkonkylälle vaiko Rasivaaraan. Alkoi ”taistelu” tulevaisuuden kuntakeskuksen paikasta. Keskeisinä rakennuskohteina olivat lääkärintalon ja kansalaiskoulun rakennuspaikka.

Investointiohjelmassa lääkärintalon rakentaminen oli vasta kahdeksannella sijalla, vaikka Kuopion lääninlääkäri oli kuntaan lähettämässään kirjeessä kiirehtinyt lääkärintalon rakentamista. Lääninlääkäri esitti, että lääkärintalon rakentamisen tulee olla Rääkkylän kiireisin rakennuskohde, koska kunta ei tule saamaan pysyvää kunnanlääkäriä, ellei lääkärin vastaanotto- ja asuntotiloja paranneta. Rääkkylässä oli pitkään ollut vain lyhytaikaisia lääkäreitä ja nyt virka oli asetettu hakusaartoon. Edelleen lääninlääkäri esitti, että koko terveydenhuolto tulisi keskittää Rasivaaraan ja uusi lääkärintalo rakentaa Rasivaaran kyläkeskukseen, koska se on liikenteellisesti paremmassa asemassa kuin kirkonkylä. Tämä lääninlääkärin lausuma sai aikaan sen, että lääkärintalon paikasta syntyi sellainen riita, että se päättyi vasta kompromissiratkaisuun, jossa kunnanlääkärintalo rakennetaan kirkolle ja hammaslääkärintalo Rasivaaraan. Lääkärintalo kirkonkylälle valmistui vuonna 1962 ja hammaslääkärintalo Rasivaaraan vuonna 1964.

Hammasoidon historiaa Rääkkylässä

Ensimmäisen kerran hammaslääkärin viran perustaminen oli esillä kunnallislautakunnan kokouksessa 20.9.1934. Lautakunta esitti valtuustolle viran perustamista. Valtuusto ei hyväksynyt esitystä. Kului neljä vuotta vuoteen 1938 kun asia oli seuraavan kerran esillä. Kokouksessaan 25.6.1938 valtuusto hyväksyi kouluhammaslääkärin johtosäännön, mutta ”lääkärin toimen perustaminen ja siitä aiheutuvat muut toimenpiteet jätettiin vastaisuudessa päätettäväksi”. Seuraavan kerran hammashoitoasia oli valtuustossa esillä vasta vuonna 1945. Kokouksessa 4.4.1945 valtuustolle esitellään Suomen Punaisen Ristin kirjelmä, jossa ilmoitetaan, että kansakoulujen oppilaiden hammashoitoa varten kesääjaksi on saatavissa kiertävä hammashoitaja. Asiakirjoista ei kuitenkaan selviä, saatiinko Rääkkylään SPR:n järjestämää hammashoitoa.

Sotavuosina olivat hammaslääkäriksi valmistuvat Helli Elo ja hänen opiskelutoverinsa Raija Luoma pitäneet Kauppalan talossa hammaslääkärin vastaanottoa. Helli Elo oli Oravisalon Sallilan tytär, Kauppalan emännän Martta Hirvosen sisar.

Kokouksessaan 28.6.1949 valtuusto perusti kouluhammaslääkärin toimen, mutta päätti, ettei tointa toistaiseksi julisteta haettavaksi ”asunto-olojen vuoksi”. Kokouksessaan 12.1.1950 valtuusto käsitteli hammaslääkärikysymystä ja päätti anoa MML:ltä kuntaan hammaslääkäriä työvälaineen. Sen enempää kunnan kuin MML:n osaston asiakirjat eivät kerro, kävikö hammaslääkäri pitämässä Rääkkylässä vastaanottoa.

Rääkkylän Osuuskaupan johtajana toimineen Matti Riikosen tytär Sirkka Riikonen valmistui hammaslääkäriksi ja perusti vastaanoton Vuorilahden tiehaarassa olevaan Säästöpankin kiinteistöön vuonna 1950. Hammaslääkäri Riikonen ja kunta tekivät sopimuksen kouluhammaslääkärin tehtävistä. Sirkka Riikonen hoiti rääkkyläläisten koululaisten hampaita neljän vuoden ajan maaliskuuhun 1955 saakka. Tämän jälkeen

hammaslääkärin toimi on julistettu haettavaksi, mutta hakijoita ei ole ollut.

Kokouksessaan 9.9.1963 valtuusto perusti kouluhammaslääkärin viran. Virka julistettiin haettavaksi kaksi kertaa, mutta hakijoita ei ollut. Väliaikaiseksi hammaslääkäriksi saatiin hammaslääk. kand. Raimo Kähkönen, josta valmistuttuaan tuli vuonna 1964 vakinainen kunnanpalkkaama ensimmäinen hammaslääkäri Rääkkylän kuntaan. Kähkönen toimi virassa lokakuun loppuun 1966.

Kähkösen jälkeen virka julistettiin haettavaksi. Virkaan haki hammaslääkäri Raija Kaarina Aho. Valinta raukesi, kun Aho ilmoitti, ettei ota virkaa vastaan. Virka julistettiin jälleen haettavaksi. Virkaa haki hammaslääk. kand. Veikko Waismaa, joka valittiin hoitamaan kouluhammaslääkärin virkaa 10.5.1967 lähtien väliaikaisena. Hänet valittiin vakinaiseksi viranhaltijaksi valtuuston kokouksessa 21.7.1967. Veikko Waismaa toimi Rääkkylän hammaslääkärinä kuntainliiton perustamiseen saakka ja jatkoi kuntainliiton hammaslääkärinä.

Keski-Karjalan kansanterveystyön kuntainliitto perustetaan Kiteen, Rääkkylän ja Kesälahden kesken 1972. Kuntainliiton toiminta alkoi vuoden 1973 alusta lähtien. Kuntainliittoon perustettiin toinen hammaslääkärin virka, jonka toimipaikkana on Rääkkylän kunta (valtuuston kokous 30.10.1972). Vastaanottotilat siirtyivät Rasivaarasta kirkonkylälle. Toimitilat kunnostetaan vanhainkodin sairausosaston tiloihin.

Uusi kunnanlääkärintalo valmistui syksyllä 1962. Uskottiin, että nyt lääkäritilanne viimein paranisi. Kunnanlääkärin virka oli ollut haettavana. Viran ainoa hakija, laillistettu lääkäri Mikko Siljamäki, valittiin kunnanlääkäriksi. Hän otti viran vastaan keväällä 1963 ja oli lääkärinä noin 2 vuotta. Siljamäen jälkeen keväällä 1965 lääkäriksi valittiin Rauno Satuli. Hänkin oli viran ainoa hakija. Satuli viihtyi Rääkkylän lääkärin virassa yli 2 vuotta, vuoden 1967 loppuun saakka. Satuli on edelleen Rääkkylän kesäasukas.

Vaikka uusi kunnanlääkärintalo kirkonkylälle oli 1962 valmistunut, ei pitempään virassa olevaa kunnanlääkärinä Rauno Satulin jälkeen saatu. Kunnanlääkärin virka oli monta kertaa haettavana, mutta hakijoita ei ollut. Sijaislääkäreinä 1967-1969 olivat ainakin seuraavat lääketieteen lisensiaatit tai kandidaatit: Antti Heikkilä, Henrig Wahlberg, Asko Seppänen, Jaakko Sivenius, Urpo Salonen, Väinö Koistinen, Antti Porkka, Tapio Mustonen, Pentti Kirkinen, Timo Alvessalo, Kari Hakala, Timo Palosuo ja Liisa Leinonen.

Rauno Satulin erottua kunnanlääkärin virasta vuoden 1967 lopulla kului yli kaksi vuotta, ennen kuin vakinainen viranhoitaja lopultakin saatiin. Kunnanlääkäriksi valitaan Jouko Pirttisalo keväällä 1969. Lyhyeksi jäi Pirttisalonkin virkakausi Rääkkylässä, sillä hän erosi virastaan jo valintavuoden lopussa. Kunnanlääkärin virka tulee jälleen haettavaksi. Lääkäriksi valittiin viran ainoa hakija lääketieteen lisensiaatti Kauko Jantunen. Hän ei kuitenkaan ottanut virkaa vastaan.

Syyskuun alusta vuonna 1970 kunnanlääkärin virkaan valitaan Mohammed Masod. Hän oli syntyjään pakistanilainen. Vaimo Pirjo oli suomalainen sairaanhoitaja. Hän toimi lääkärin avustajana. Masod hoiti kunnanlääkärin virkaa 1.9.1970 - 14.9.1971. Lähti Pakistaniin, tuli takaisin ja oli Rääkkylän kunnanlääkärinä 1.8.1972 - 31.12.1972.

Seuraavaksi kunnanlääkäriksi valitaan viran ainoa hakija Eero Manninen, mutta hän ei ota virkaa vastaan.

Kunnanlääkäritilanne ei parantunut ennen kuin terveyskeskuksen kuntainliitto aloitti toimintansa vuonna 1973.

Mielisairanhoidon historiaa.

Jo vuonna 1897 oli Kuusjärven, Liperin ja Rääkkylän kuntien toimesta vireillä ”hourien sairaalan” perustaminen. Rakennuksen piirustukset oli laadittu ja hankkeen toteuttamiseksi saatu rahoitusapua Venäjän keisarilta. Hanke oli Rääkkylän ensimmäinen yritys hoitaa kunnan tehtävää kuntien välisenä yhteistyönä. Historia ei kerro, miksi tämä yhteistyöhanke ei toteutunut. Tuohon aikaan mielisairaitten hoitoa ei katsottu terveydenhuolloksi. Hoito oli käytännössä vain hoidettavien säilyttämistä köyhäntalon/vaivaistalon yhteydessä olevissa rakennuksissa.

1920-luvun alussa lähinnä Joensuun kaupungin johdolla Kuopion läänin itäiset kunnat ja joukko Viipurin läänin kuntia tutkivat ja suunnittelivat keskusmielisairaalan rakentamista. Sijaintikuntina olivat esillä Pielisjärven, Kontiolahden ja Pälkjärven kunnat. Ratkaisussa päädyttiin Pälkjärveen, kun sortavalalaiselta Puuliike Supiselta saatiin ostetuksi Pälksaaren Hovi, pinta-alaltaan 595 hehtaaria, jossa oli viljeltyä peltoa 60 hehtaaria. Kauppa tehtiin 20.4.1923. Kuntainliiton perustajakunnat olivat Joensuun ja Sortavalan kaupungit, Nurmeksen kauppalat, Enon, Ilomatsin, Juuan, Kesälahden, Kiihtelysvaaran, Kiteen, Kontiolahden, Kuusjärven, Liperin, Nurmeksen maalaiskunta, Pielisensuun, Pielisjärven, Polvijärven, Pälkjärven, Rautavaaran, Rääkkylän, Tohmajärven, Tuupovaaran, Valtimon, Vätsilän, Harlun, Hiitolan, Impilahden, Jaakkiman, Ruskealan, Salmin, Soanlahden, Sortavalan maalaiskunta, Suistamon ja Uukuniemen kunnat. Kuntainliiton toiminta alkoi 1925.

Pälkjärven sairaalan keskeisenä luottamushenkilönä Rääkkylästä oli valtuuston puheenjohtaja Onni Hirvonen.

Pälkjärven sairaala joutui evakkoon sota-aikana. Tammikuussa 1940 kuntainliiton hallinto teki päätöksen, että luovutetulle alueelle jääneen keskusmielisairaalan toiminta kuitenkin jatkuu. Uusi sairaala rakennettiin Kontiolahden Paiholaan kylään. Kuntainliitto osti Kontiolahden kunnalta Lukkarilan ja Hiltulan yhteisviljelyksessä olevat tilat, pinta-alaltaan n. 750 hehtaaria. Jo 1920-luvulla piirimielisairaalan yhtenä sijaintikuntana oli Kontiolahti, jolloin rakennuksen sijoituspaikkana olisi ollut Kontioniemi, jonne sitten 1920-luvun lopulla rakennettiin tuberkuloosisairaala.

1920-luvun puolessa välin tuberkuloosia maassamme ja maakunnassamme on runsaasti. Kontioniemen tuberkuloosiparantolaa alettiin suunnitella. Kuntien yhteinen edustajain kokous kuntainliiton perustamiseksi pidettiin 1927. Parantola rakennettiin vuosien 1928-29 aikana ja toiminta käynnistyi vuonna 1930.

Aluksi Rääkkylän kunta oli haluton liittymään perustettavan kuntainliiton jäseneksi. Piirilääkäri Eugen Podas kiirehtii Rääkkylää terveydenhuollon ohjesäännön tarkastamiseksi

ja kuntainliittoon liittymiseksi. Kunta liittyi kuntainliiton jäseneksi vuonna 1928.

Piirilääkäri kehotti kuntia palkkaamaan tuberkuloosihoitajia. Rääkkyläänkin yritettiin saada tuberkuloosihoitaja ja paikka julistettiin haettavaksi. Hoitajaksi valittiin Miina Leppänen Kontiolahdelta. Hän ei kuitenkaan ottanut tehtävää vastaan. Tuberkuloosihoitajaa ei yrityksistä huolimatta saatu. Tilalle palkattiin sairaanhoitaja, Sanna (Hanna) Savolainen Varpasalosta.

Piirilääkärin kehotuksesta Rääkkylä perusti toisen kättilön viran. Kättilön virka julistettiin haettavaksi. Hakuilmoituksessa esitettiin toivomus, että hakijoilla olisi myös sairaanhoitokurssi suoritettuna. Kättilön viran täyttäminen osoittautui kuitenkin vaikeaksi. Virkaan saatiin vain tilapäisiä hoitajia. Vuonna 1933 toisen kättilön virka oli jälleen haettavana. Nyt hakijoita oli peräti 20. Toimeen valittiin Elvi Eedla Ikonen Ilomantsista ja varasijalle Tyyne Pöyhönen Valkealasta.

Vuonna 1929 valtion kunnallissairaalatoimikunta esitti, että Rääkkylä liitettäisiin Kiteen sairaalapiiriin. Kunnalta pyydettiin asiassa lausuntoa. Kunta esitti, ettei Kiteeseen liittymistä hyväksytä, vaan Rääkkylä tulee liittää Joensuun sairaalapiiriin, koska Joensuuhun Rääkkylästä on paremmat liikenneyhteydet. Siis jo 1920-luvun lopulla kunnalla on selvä kanta, että Rääkkylän suunta on Joensuu, ja tuolloin tämä hyväksyttiin. 1960-luvulla Rääkkylän oli valittava yhteistyön suunnaksi kuitenkin Keski-Karjala ja Kitee, kun muita vaihtoehtoja ei annettu.

Vuonna 1931 piirieläinlääkäri alkaa pitää vastaanottoa Rääkkylässä. Meni pitkään, ennen kuin eläinlääkärin palveluja ruvettiin saamaan Rääkkylässä. Kuntakokous nimittäin anoi jo vuonna 1915, että eläinlääkäri kävisi Rääkkylässä joka toinen kuukausi.

Kunnan vähäiset palkolliset, lähinnä vaivaistalon johtajat ja rengit, kunnankirjurit ja rakennusmestarit, eivät pitkään Rääkkylässä viihtyneet. Lääkäri Kohosen lisäksi oli toinenkin terveydenhuollon virkamies, joka oli virassaan pitkään. Hän oli kunnankättilö Reetta Hiltunen, joka oli valittu kunnankättilöksi vuonna 1918. Hän tuli toimineeksi 12.12.1938 kunnan palveluksessa 20 vuotta ja täytti 60 vuotta. Kunnallislautakunta päätti muistaa kunnankättilöä hyvästä ja nuhteettomasta kunnan palvelusta pienellä lahjalla. Reetta Hiltunen oli tuolloin ensimmäinen näin pitkään kuntaa palvellut toimihenkilö.

60-vuotiaana kättilön tuli jättää tehtävänsä. Kunnallislautakunta haki lääkintähallitukselta lupaa, että kättilö Hiltunen saisi jatkaa virassaan. Lääkintähallitus myönsi Hiltuselle lisääaikaa 2 vuotta. Jatkoajan päätyttyä kunnankättilön virka oli haettavana mutta hakijoita ei ollut. Reetta Hiltunen jatkoi virkansa hoitoa, eli ilmeisesti hän on saanut vielä jatkoaikaa.

Valtuusto päättää kokouksessaan 23.11.1935 perustaa kuntaan terveystoimen vuoden 1936 alusta lukien. Vuoden 1936 talousarvioon varattiin terveystoimen palkkaamiseen määräraha. Asiakirjoista ei selviä, julistettiinko toimi haettavaksi ja saatiinko tehtävään hoitaja.

Kuntaan palkattiin vuonna 1938 kiertävä sairaanhoitaja. Tointa hoiti sodan syttyessä ja jatkosodan aikana Saimi Musikka. Talvisodan alkaessa kunnassa oli jo neljä sairaanhoitohenkilöä, kunnanlääkäri, kaksi kättilöä ja kiertävä sairaanhoitaja. Saimi Musikka

oli keskeisesti mukana sota-aikana kummikuntaliikkeen Rättvik – Rääkkylä toiminnassa.

Sodan jälkeen kunnassa oli kaksi kättilön ja kaksi terveystalon tointa. Kättilön virkaa hoitivat Mandi Riihelä ja Irja Penttinen ja terveystalon virkoja Hanna Taavitsainen ja Hanna Tossavainen. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Rääkkylän osasto osallistui kättilöiden ja terveystalon palkkauskustannuksiin kummikunta Rättvikistä saamallaan varoilla. Kunnassa oli myös kaksi äitiysneuvolaa, toinen kirkolla ja toinen Rasivaarassa. Kirkonkylässä uudessa terveystalossa ja Rasivaarassa ennen sotaa Kakkisen talossa ja sodan jälkeen Juvosen mökissä Osuuskaupan yläpuolella. MLL:n osasto hankki SPR:n kautta neuvoloille sekä kättilöille ja terveystalon kalustoa ja välineitä.

Terveystalon rakentaminen

Terveystalo kirkonkylälle rakennettiin Mannerheimin Lastensuojeluliiton Rääkkylän osaston aloitteesta. Äitiysneuvolan saaminen sisältyi siihen toiminta-ohjelmaan, jonka osasto laati vuonna 1943 ja lähetti kummikunnalle. Aluksi suunniteltiin äitiysneuvolan tilojen hankkimista osaston toimesta. Hanke ei kuitenkaan edistynyt. MLL:n osasto kokouksessaan 21.2.1947 esitti kunnalle, että kunta ryhtyisi toimenpiteisiin terveystalon rakentamiseksi. Paikallisosasto osallistuisi hankkeen rahoitukseen myöntämällä avustusta kummikunnalta saamistaan varoista. Kunnanvaltuusto käsitteli osaston esitystä kokouksessaan 12.11.1947. Valtuusto päätti, että kuntaan rakennetaan terveystalo ja hyväksyi piirustukset MLL:n mallipiirustusten mukaisena. Kustannusarvio on 1.500.000 markkaa. Terveystalo rakennettiin Kinnulan tilalle Oma-Avun tontin viereen hirrestä. Rakennustyö aloitetaan vuoden 1948 alussa. Piirustukselle vahvistusta hakemaan KYMROLTA ja Suomen huolloilta avustusta rakennustyöhön jätettiin toimikunnalle, johon valittiin Eero Kankaanrinta, Mikko Ikonen ja Uuno Lehvonen.

Terveystalon rakentamistyöstä muodostui aikamoinen ongelma. Rakentaminen päätettiin antaa tarjousten perusteella urakalla suoritettavaksi. Rakennustyön sai suoritettavakseen halvimman tarjouksen tehnyt joensuulainen urakoitsija E. Kämäräinen. Urakkasumma oli 2.765.000 markkaa. Urakoitsijan kanssa syntyi ongelmia, jotka johtivat sovinto-oikeuteen. Terveystalo valmistui vasta vuonna 1951, jolloin lääninlääkäri tarkasti rakennuksen ja hyväksyi käyttöön. Lopulliset rakennuskustannukset olivat 4.393.617 markkaa. Valtuutettu Tauno Rautiainen valitti lääninhallitukselle rakennustileistä. Lääninhallitus kuitenkin hylkäsi Rautiaisen valituksen. Terveystalon rakennustilit voitiin hyväksyä vasta valtuuston kokouksessa 6.3.1952.

Vuosikymmenet oli Rääkkylässä puhuttu, että 1940-1950-lukujen vaihteessa valmistunut terveystalo, joka nykyisin toimii nuorisotalona, on ruotsalaiselta kummikunnalta saaduilla avustusvaroilla rakennettu. Kuitenkin kummikuntavaroja kunta sai MLL:n osastolta vain 500.000 markkaa. Kummikunta-avustusten osuus Suomeen rakennetun 527 terveystalon rakennuskustannuksista oli keskimäärin 27,5 %, Rääkkylän terveystalon rakentamisen rahoituksessa vain 11,38 %.

Kirkonkylän terveystalon valmistuttua valtuusto kokouksessaan 30.6.1951 päätti, että Rasivaaraan rakennetaan toinen terveystalo. Asiaa hoitamaan valittiin toimikunta, jonka tuli hankkia talon piirustukset, kustannusarvio ja tonttikartta. Hanke ei kuitenkaan kunnan

rahanpuutteen vuosi toteutunut. Rasivaaran terveystalo rakennettiin yli 10 vuotta myöhemmin.

Vuonna 1952 perustettiin kirkonkylän ja Rasivaaran terveystalon virat ja virat julistettiin haettavaksi. Rasivaaran terveystaloksi valittiin Liisa Malinen, myöhemmin Hirvonen (Mikko S. Hirvosen vaimo). Rasivaaran kättilöksi valitaan Alli Hämäläinen, myöhemmin Mononen. Alli Monoselta tuli aikanaan keskeinen luottamushenkilö Rääkkylän kunnanhallinnossa.

Kitee suunnitteli paikallissairaalan perustamista Keski-Karjalaan. Vuonna 1965 Kiteen kunta esitti, että Rääkkylä liittyisi perustettavan paikallissairaalan osakkaaksi. Valtuusto totesi ja ilmoitti Kiteen kunnanhallitukselle, että kun Koppolan B-mielisairaalan valmistuttua kunnalliskodin mielisairasosastolta (valmistui sairaasosastoksi, mutta toimi väliaikaisena mielisairasosastona) hoidettavat siirretään valmistuvaan Koppolan sairaalaan, mielisairasosasto vapautuu alkuperäiseen tarkoitukseensa. Valtuusto päätti, ettei Rääkkylä liity Kiteen paikallissairaala hankkeeseen, vaan kehittää omaa sairaalaa. Kunta hakee lupaa, mutta ei saa.

Lähin sairaala Pohjois-Karjalassa oli vuonna 1864 perustettu Joensuun yleinen sairaala. Viipurin läänin puolella, Sortavalassa, oli samanlainen sairaala, joka oli aloittanut toimintansa jo 1842. Joensuun yleisessä sairaalassa rääkkyläläisetkin potilaat saivat hoitoa. Jatkosodan päättyessä oltiin tilanteessa, että Joensuun sairaala oli Nurmeksen sairaalan (1889-1957) kanssa vastaamassa koko laajan Pohjois-Karjalan sairaalahoidosta. Molemmat sairaalat toimivat vanhoissa puurakennuksissa ja muutkin olosuhteet olivat varsin alkeelliset.

Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto jo vuonna 1941 aloitti toimenpiteet keskussairaalan saamiseksi Joensuuhun. Liitto on nimittäin tiedustellut Pohjois-Karjalan kunnilta kuntainliiton perustamismahdollisuuksia. Rääkkylän valtuusto oli kokouksessaan 6.9.1941 vastannut tiedusteluun, ettei kunta tässä vaiheessa voi ilmoittaa kantaansa kunnan liittymisestä kuntainliittoon. Seuraavan kerran Pohjois-Karjalan keskussairaalan perustamisasiaa oli käsitelty maakuntaliiton esityksen pohjalta 30.4.1943 sodan vielä jatkuessa. Rääkkylän valtuusto on vastannut maakuntaliitolle ”Jos säädetään laki, jonka mukaan kuntien on joko itse, toisten kuntien tai valtion kanssa pidettävä yllä sairaansijoja, Rääkkylän kunta suhtautuu asiaan myönteisesti”.

Suuri edistysaskel maakuntamme sairaanhoidon palvelutason nousulle oli, kun uuden keskussairaalamallin rakentaminen aloitettiin Pohjois-Karjalasta. Uusi keskussairaala valmistui vuonna 1953, Joensuun kaupungin jo vuonna 1943 Niinivaaralta lahjoittamalle tontille. Aluksi sairaala toimi vuodet 1953 -1956 valtion sairaalana. Vuodesta 1957 alkaen hallinto siirtyi Pohjois-Karjalan Keskussairaalan kuntainliitolle. Seuraava sairaalatoimen hallinnollinen uudistus tapahtui vuoden 1986 alusta, kun silloin yhdistyivät neljä alueen kuntainliittoa, Pohjois-Karjalan keskussairaala, Koppolan, Paiholan ja Kuurnan sairaalat yhdeksi sairaanhoitopiirin kuntayhtymäksi. Kontioniemen tuberkuloosisairaala oli liittynyt keskussairaalaan jo vuoden 1974 alusta lukien.

Kansanterveyslain tultua voimaan Kiteen kunta kutsui naapurikunnat neuvotteluun. Tavoitteena oli, että kansanterveyslain toteuttaminen tapahtuisi yhdessä Keski-Karjalan kaikkien kuntien kesken. Kansanterveystyön kuntainliitto perustettiin Kiteen, Kesälahden ja

Rääkkylän kesken. Tohmajärvi ja Värtsilä perustivat omansa. Kuntainliiton käytännön toiminta lähti liikkeelle vuonna 1973.

Kansanterveyslain suomin mahdollisuuksien ja perustetun kuntainliiton toimesta terveydenhuollon toiminta laajeni ja tehostui ratkaisevasti. Rääkkylän oli nopeasti saatava lisääntyvää toimintaa varten toimitiloja ja asuntoja henkilökunnalle. Kunta osti valmistuneista rivitaloista huoneistoja. Asunto Oy Kinnulanrinteen G-talosta ostettiin yksi 4h+k ja kolme 3h+k huoneistot ja E-talosta 3h+k huoneisto. Lisäksi ostettiin Asunto Oy Veljesrinteen talosta yksi 3h+k huoneisto. Entisen lääkärintalon tiloihin tulee äitiys- ja lastenneuvola. Hammaslääkärin vastaanotto siirrettiin Rasivaarasta kirkonkylälle.

Uuden terveyskeskuksemme viimeinen rakennuskohde oli vuonna 1987 valmistunut vuodeosasto. Kuva: Raija Venäläisen kotiarkisto.

Terveyskeskuksen kuntainliiton hallinnon sisälle syntyi ongelma, miten ja missä järjestyksessä terveyskeskuksen tarvitsemat toimitilat rakennetaan. Jokaisessa jäsenkunnassa entiset toimitilat olivat riittämättömät ja huonokuntoiset.

Rääkkylän terveyskeskuksen rakentamisesta kuntainliiton sisällä päädyttiin sellaiseen ratkaisuun, että Rääkkylän kunta rakentaa terveyskeskuksen ja kuntainliitto vuokraa sen. Uuden terveyskeskuksen suunnittelu alkoi 1977. Suunnittelijaksi valitaan Kiteen pääaseman suunnittelija Arkkitehtitoimisto Veikko Voutilainen. Terveyskeskus valmistuu 1979.

Vanhainkodin vuonna 1960 valmistuneesta sairausosastosta, joka toimi Koppolan B-mielisairaalan valmistumiseen saakka vanhainkodin mielisairasosastona, suunniteltiin peruskorjattavaksi terveyskeskuksen vuodeosasto. Päädyttiin kuitenkin sellaiseen ratkaisuun, että kun vuodeosaston tulee olla vähintään 20-paikkainen, on rakennettava kokonaan uusi rakennus. Neuvotteluissa kuntainliiton kanssa päädyttiin ratkaisuun, että vuodeosaston rakentaakin kuntainliitto, koska rakennustyöhön saadaan valtionapu. Vuodeosasto valmistuu vuonna 1987.

**Osastonhoitaja Raija Venäläinen ja osaston henkilökuntaa.
Kuva: Raija Venäläisen kotiarkisto.**

Kun investointivaihe kuntainliiton jäsenkunnissa oli saatettu loppuun, voitiin todeta, että Keski-Karjalan kuntainliiton terveyskeskus tuotti palvelujaan jäsenkuntiensa kuntalaisille tasapuolisesti ja taloudellisesti. Olihan terveyskeskuksemme kustannustasoltaan koko luokassaan maamme kymmenen parhaan joukossa. Talouspäällikkö Jyrki Ruhanen johti kuntainliiton hallintoa ja taloutta hyvin: henkilökuntansa kanssa hän sai pysymään käyttökustannukset kurissa palvelutasoa kuitenkin heikentämättä. Kuntainliiton luottamushenkilöiden, johtavan lääkärin sekä muiden terveyskeskuksen toiminnasta vastaavien esimiesten välillä ei ollut ongelmia.

Lopuksi voidaankin kysyä, mistä johtuivat 2000-luvulla terveyskeskuksen sisälle ja peruskuntien välille syntyneet kohtuuttoman suuret erimielisyydet?

Ilkka Simanainen
marraskuu 2013
viimeistely 2017

P.S. Edellä oleva kirjoitukseni terveyden- ja sairaanhoidosta on enemmänkin kokoelma asiaan liittyvää tietoa kunnan historian kirjoittajaa varten. Lisää tietoa Rääkkylän terveyden- ja sairaanhoidon kehittämistä lukija saa kirjoituksistani

- *Keski-Karjalan kuntien yhteistyöstä*
- *Keski-Karjalan terveyskeskuskuntainliiton perustaminen*
- *Kysymyksiä Hellin perustamisesta ja sen toiminnasta*

Lukekaapa lisäksi kirjoitukseni "Rääkkylä pakotettiin vuonna 1969 kuulumaan Kiteen seutukuntaan".

Lähteet:

Kuntakokouksen, kunnanvaltuuston, kunnallislautakunnan ja kunnanhallituksen pöytäkirjat

Keski-Karjalan kansanterveystyön kuntainliiton liittovaltuuston ja -hallituksen pöytäkirjat

Sanomalehdet Karjalainen, Karjalan Maa, paikallislehdet Kotiseutu-uutiset, Koti-Karjala

Hannu Soikkanen: Maalaiskuntien itsehallinnon historia

Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto ry:n historia 1936-1985.

Pohjois-Karjalan keskussairaala 1953-2016.